

književne tradicije. U vremenu nakon Objave kur'anski Tekst je poslužio kao generator tradicijskih promjena. A filologija kao poetički regulator. (Filologija će takvu ulogu imati i u zapadnoj književnosti!) Pisci se vraćaju obrascima antičke arapske poezije, iz nje crpe i teme i motive, ali, kako naglašava autor, „poetska tema nije nužno uzvišena“. Time se postavlja mnoštvo pitanja u arapskoj književnosti: od problema njene periodizacije do pitanja autentičnosti i „književnih krađa“. („Književne krađe“ i citatnost u ovoj književnosti tako podsjećaju na neke postulate – ne samo evropske, nego globalne – postmoderne!) Napose, cijela postkur'anska arapska tradicija bila je izolirana, bolje rečeno samoizolirana, jer, iako je imala kontakta sa djelima Zapada (primjerice sa Aristotelovom *Poetikom*), ta djela nisu utjecala na nju, tj. ona (arapska tradicija) nije se na njih referirala, jer (ako već tražimo razloge) njene fundamentalne poetičke i duhovne odrednice su bile posve različite od zapadnih.

Ukupno gledano, *Orijentologija* akademika Esada Durakovića, po mome sudu, jedno je od najvrjednijih djela koje je dala naša teorijska misao. Ako bi se ovo djelo prevelo na svjetske jezike (mislim prije svega na arapski i engleski) usudujem se prognozirati da bi izazvalo veliku pažnju znanstvenog svijeta, i to ne samo iz domena teorije književnosti, ili onoga što smo nekada zvali orijentalistikom (a sada nemamo adekvatan pojam, osim ako ne prihvatimo – orijentologiju!), nego i ukupne društvene misli.

Dr. Zilhad KLJUČANIN

VODIČ KROZ «ISTANBUL»

Orhan Pamuk: *Dževdet-beg i sinovi*, Libris, Sarajevo, 2007.

Knjige Orhana Pamuka, nema sumnje, u posljednje vrijeme su najčitanije (i) u Bosni i Hercegovini. Zato je višestruko važno pojavljivanje njegovog romana *Dževdet-beg i sinovi* na bosanskom jeziku. To je već i zato što je – nakon što je to s ostalim njegovim knjigama činjeno u državama *desno i lijevo* od naše – napokon neka knjiga ovoga svjetskog hit-pisca s turskog jezika prevedena i objavljena na bosanskom jeziku (prevodilac Enver Ibrahimkadić). Zatim, iako je, objektivno, ovo najslabija Pamukova knjiga, bitna je i ne samo zato da bi pasionirani čitaoci imali uvod u njegov cjelokupni opus, nego i zato što se njome izvanredno iscrta Pamukov spisateljski kontinuitet.

U odnosu na njegov prvi svjetski pročuven roman *Zovem se Crvena*, u *Dževdet-begu i sinovima*, prvom njegovoj knjizi, nailazimo na znatno drukčijeg Pamuka. Svoj prvi roman strukturirao je drukčije, s mnogo manje egzibicionizma u formi, čak po formuli standardnog romana hronike, odnosno romana porodične hronike. To je saga *u malome*, jer se bavi ipak kraćim periodom trajanja jedne porodice, ali se tom porodicom bavi dovoljno detaljno, a takvi romani su veoma čitani (uz napomenu da te romaneskne forme nema ili gotovo i nema u bh. i bošnjačkoj književnosti).

Gledano na vremensku situiranost, otprilike tamo gdje se završio roman *Zovem se Crvena*, započinje roman *Dževdet beg i sinovi*. To je već vrijeme svrgavanja sultana Abdulhamida i dolaženja na vlast Kemala Atatürka, početak dramatičnog odricanja u Turskoj od sultanskog i umnogiome i od islamskog nasljeđa i

zaživljavanje novoga, sasvim drukčijega režima, umnogome zasnovanoga na prekononočnoj usiljenoj vesternizaciji, na tzv. evropeizaciji.

Dalje, upravo roman *Dževdet-beg i sinovi* predstavlja svojevrsni uvod u *Istanbul – grad, sjećanja*, knjigu za koju je Orhan Pamuk nagrađen Nobelovom nagradom za književnost za 2006. godinu. I ne samo kao *uvod*, ovaj roman je višestruki vodič kroz *Istanbul*. Većina scena i situacija iz *Istanbula* naći će se u romanu *Dževdet-beg i sinovi*, što čitalac može doživjeti i kao svojevrsna objašnjenja, ali i spisateljsko *razotkrivanje*, pa se u *Istanbulu* pokazuje i to da je mnogo toga u *Dževdet-begu i sinovima* korišteno iz autorovoga privatnog života, odnosno da je mnogo toga *posudio* iz svog prvog romana, samo što je to sada *razotkriveno* i nije spisateljski *zamaskirano*. To, naravno, uopće ne mora biti važno, čak ne mora biti ni tačno (a jest), ali je, u svakom slučaju, zanimljivo kao preplitanje istih motiva, istih situacija i događaja upotrijebljenih u dva romana, ali pod različitim imenima i u drukčijim okolnostima.

Nameće se više slojeva u poređenjima i nepoređenjima, a jedan od njih je i to što se u *Istanbulu* žali zbog evropeiziranja, dok je evropeizacija u *Dževdet-begu i sinovima* pitanje prestiža i opstanka u vremenu. To, naravno, ni u jednom ni u drugom primjeru ne mora biti i piščev stav, ali jest varijacija iste teme sa sasvim suprotnog stanovišta.

Veći dio romana *Dževdet-beg i sinovi* čita se *punih usta* i omogućava da čitalac dolazi na svoje, sasvim se zadubljujući u čitanje.

Roman je veoma obiman. Na kraju je navedeno da je pisan između 1974. i 1978. godine. To može biti istaknuto i tek tako, ali bi se reklo da je to Pamuk učinio namjerno, kao *alibi* za dugo pisanje, a samom pisanju moralo je prethoditi dugo istraživanje – i da bi se postigla autentičnost (jer pisac ipak nije živio u tome vremenu, koje nije ni daleko), ali i da bi se izbjegla nepoželjna nesmotrenost, jer je to ipak i dovoljno daleko vrijeme, a pogotovo isuviše bremenito događanjima u Turskoj, time

i izrazito delikatno po pisca, koji je živio u toj zemlji i koji je u romanu vješto izbjegavao otvorenije konfrontiranje sa kemalističkim režimom (koji gotovo čitavo stoljeće opstaje u Turskoj).

Već u svom prvom romanu Pamuk se nije libio da se stavi na stranu režima koji se razračunava s islamom, čineći to i sam – kao što će se ponavljati i u ostalim njegovim knjigama – samo naoko prikriveno (kao sporadično i kao *između redova*), a zapravo veoma grubo, ne ustručavajući se i sasvim neumjesnih diskvalifikacija islama. Ta *otrovnost* ne mora se pripisati samo njegovoj nacionalnoj pripadnosti, nego može i njegovoj vještini da udovolji *trendovskim zahtjevima Zapada*, a mnogi će reći da je to i takvo njegovo *razračunavanje* sa islamom bio sasvim dovoljno prevlađujući moment u (za)dobijanju Nobelove nagrade za književnost.

Sljedeća bitna karakteristika Pamukovoga prvoga romana je drastična razlika između prvog i drugog dijela, na jednoj strani, i trećeg, koji se doimlje vrlo smušeno. Naime, u završnom dijelu je preuočljiva autorova namjera da najzad okonča roman i njegov strah da bi, da je nastavio s raspredanjem pripovijedanja na način kao u prva dva poglavlja, roman bio dosadan. Zato se i spominje da je Pamuk kasnije nerado odabravao nova izdanja svoga prvoga romana.

Nobelova nagrad učinila je Orhana Pamuka stanovnikom New Yorka. U tome mnogi nalaze razloge za *napeto* iščekivanje kakva će biti sljedeća njegova knjiga. Hoće li se upustiti u sasvim otvoreni književni obračun sa islamom ili će se sada baš staviti na stranu islama? Hoće li se napokon usuditi da, kao politički pisac, bar začačka temu kemalizma u Turskoj ili će se još otvorenije staviti na njegovu stranu? Naravno, ostaje i treća mogućnost – da se više neće ni baviti pisanjem knjiga, jer mu se i to sada može.

Isnam TALJIĆ